

Шнайдер Катерина Богданівна,
аспірантка кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз ННІ № 2
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВопорушень у сфері публічних закупівель

За результатами аналізу Національного агентства з питань запобігання корупції сфери публічних закупівель серед основних корупційних ризиків в публічних закупівлях визначаються збільшення ціни закупівлі після підписання договору та штучне завищення вартості цінової пропозиції в умовах попередньої змови потенційного постачальника та посадових осіб замовника з метою незаконного збагачення [1]. Ціна є одним із головних критеріїв оцінки ефективності та показником досягнення економії у процесі проведення публічних закупівель, у зв'язку із чим, ціна тендерних пропозицій та зміна ціни в процесі виконання договору про закупівлі є об'єктом особливої уваги контролюючих та правоохоронних органів.

Окрім того, аналіз кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель показує, що замовники вчиняють кримінальні правопорушення з використанням своїх службових повноважень шляхом закупівлі неякісних, непридатних до використання або експлуатації товарно-матеріальних цінностей, устаткування.

На нашу думку, закупівля товарів, робіт або послуг за завищеними цінами; скорочення обсягів поставок у результаті збільшення ціни за одиницю товару; закупівля непридатного до використання або експлуатації устаткування, товарно-матеріальних цінностей належать до найпоширеніших порушень у сфері публічних закупівель.

Для отримання доказів вчинення кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель наведеними способами необхідним є встановлення ринкової вартості товару, робіт і послуг, визначення якості товару, а тому виникає потреба в спеціальних знаннях в галузі товарознавчої національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук та у формі проведення товарознавчої експертизи.

Завданнями, що вирішуються товарознавчою експертизою є: визначення вартості товарної продукції; визначення належності товарів до класифікаційних категорій, які прийняті у виробничо-торговельній сфері; визначення характеристик об'єктів дослідження відповідно до вимог Українського класифікатора товарів зовнішньої економічної діяльності; визначення змін показників якості товарної продукції; установлення способу виробництва товарної продукції: промисловий чи саморобний, підприємства-виробника, країни-виробника; визначення відповідності упакування і транспортування, умов і термінів зберігання товарної продукції до вимог чинних правил [3].

Призначення товарознавчої експертизи за кримінальними правопорушеннями у сфері публічних закупівель надає можливість встановити: вартість товару, робіт і послуг, у тому числі, на конкретний період часу; якісні характеристики товару та відповідності його нормативно-технічними документами (ДСТУ, ТД, ТУ, договір); групову належність, походження, спосіб і час виготовлення товару; наявність дефектів товару; можливість реалізації (експлуатація, використання) товарно-матеріальних цінностей, устаткування.

Важливо відзначити, що особа або орган, що призначили експертизу, повинні враховувати характер та обсяги об'єктів дослідження, вказати повний перелік досліджуваних об'єктів із зазначенням ознак, що визначають товарне походження об'єкта, і необхідних відомостей про нього (найменування виробу, його модель, період експлуатації або умов експлуатації та фактичного стану на конкретну дату) [2, с. 233], зазначити та надати експерту документ (технічні умови), що встановлює технічні вимоги, яким повинні відповідати продукція, процеси чи послуги.

Необхідно також враховувати, що при встановленні ринкової вартості товару (майна) необхідно уточнити, на який період часу слід проводити дослідження [3].

Досить частими є випадки, коли товарознавча експертиза проводиться по документам без фактичного надання об'єкта експертизи в експертну установу. Особливістю проведення такої товарознавчої експертизи є те, що експерт досліджує не сам об'єкт, а лише інформацію про нього, що міститься в документах, представлених на експертизу. У таких випадках єдиним джерелом інформації про об'єкт експертизи для експерта є документи, які містять відомості про товарну належність об'єкта, і в яких відображені кількісні та якісні характеристики, умови транспортування і експлуатації, період експлуатації об'єкта, відомості про стан про об'єкта на конкретну дату. Такими документами можуть бути: документи, що містять інформацію про походження виробу (сертифікати, посвідчення про якість, технічні паспорти, ярлики) товаросупровідні документи (специфікації, рахунки-фактури, товарно-транспортні накладні, пакувальні ярлики) приймальні документи, в яких зафіксовані характеристики товару при його прийманні; складські документи, що містять відомості про умови зберігання товару на складі; процесуальні документи (протоколи огляду, допиту, висновки експертів, різні акти і довідки). Ці відомості експерту необхідні для встановлення товарної приналежності об'єкта дослідження, його стану на конкретну дату і подальшого порівняльного аналізу нормативно-технічною документацією. Зазначені матеріали збираються особою, яка призначила експертизу [2, с. 233].

Під час вибору моменту призначення товарознавчої експертизи важливими є вчасне збирання певного матеріалу, пізнання його, інформаційне забезпечення і побудова моделі нової доказової інформації, яку можна отримати в процесі дослідження цього

матеріалу, що дозволяє органам досудового розслідування поставити перед експертом найбільш раціональні та конкретні питання [4, с. 262].

З метою підготовки правильних питань слідчий, окрім оцінки зібраних у провадженні матеріалів, має оглянути за участю спеціалістів об'єкти дослідження, ознайомитися зі спеціальною літературою з питань, котрі підлягають дослідженню, методичними посібниками про проведення судово-товарознавчих експертиз, в яких викладені питання, що можуть бути ними вирішені, а з деяких питань отримати усні довідки [4, с. 262].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що товарознавча експертиза під час розслідування кримінальних правопорушень у сфері публічних закупівель надає можливість встановити важливі для кваліфікації кримінальних правопорушень факти, зокрема закупівлю товарів, робіт або послуг за завищеними цінами; скорочення обсягів поставок у результаті збільшення ціни за одиницю товару; закупівлю непридатного до використання або експлуатації устаткування, товарно-матеріальних цінностей. Особливості підготовки та проведення зазначеної експертизи обумовлюється специфікою представлених на дослідження документів, в яких відобразилися обставини організації торгів та визначення їх переможців, укладання та виконання договорів.

Список використаних джерел

1. Корупційні ризики під час проведення публічних закупівель в умовах воєнного стану (станом на червень 2023 року): Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2023/06/Kor-ryzyky_zakupivli.pdf.

2. Косторна О.А., Зуєва О.М. Необхідність проведення товарознавчої експертизи у юридичній практиці Харківський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр Міністерства внутрішніх справ України. *Науковий журнал «Молодий вчений»*, 2020, № 8 (84) серпень 2020 р. С. 230–234. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-8-84-46>.

3. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: наказ Міністерства юстиції України від 08.10.98 № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text>.

4. Шевченко О.В. Призначення і провадження судово-товарознавчої експертизи. *Порівняльно-аналітичне право*. 2017. Ви. 1. С. 261–265. URL: https://pap-journal.in.ua/wp-content/uploads/2020/09/1_2017.pdf.